

Op de bres voor de Grote vos in 2013

Wat zijn we te weten gekomen over de stand van zaken met betrekking tot het onderzoek naar en de bescherming van de Grote vos in het afgelopen jaar?

Waarnemingen in 2013:

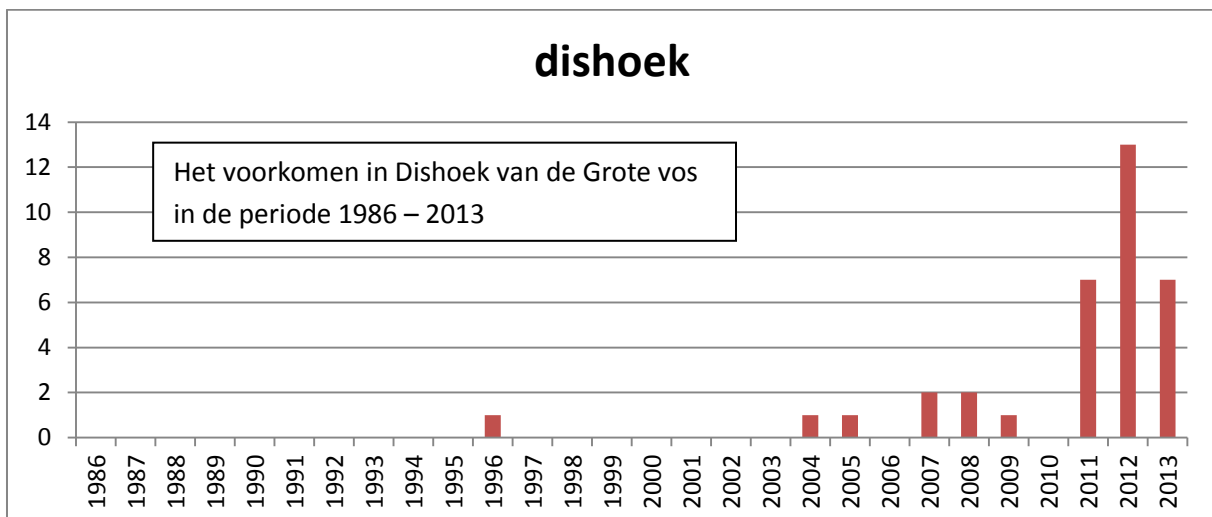
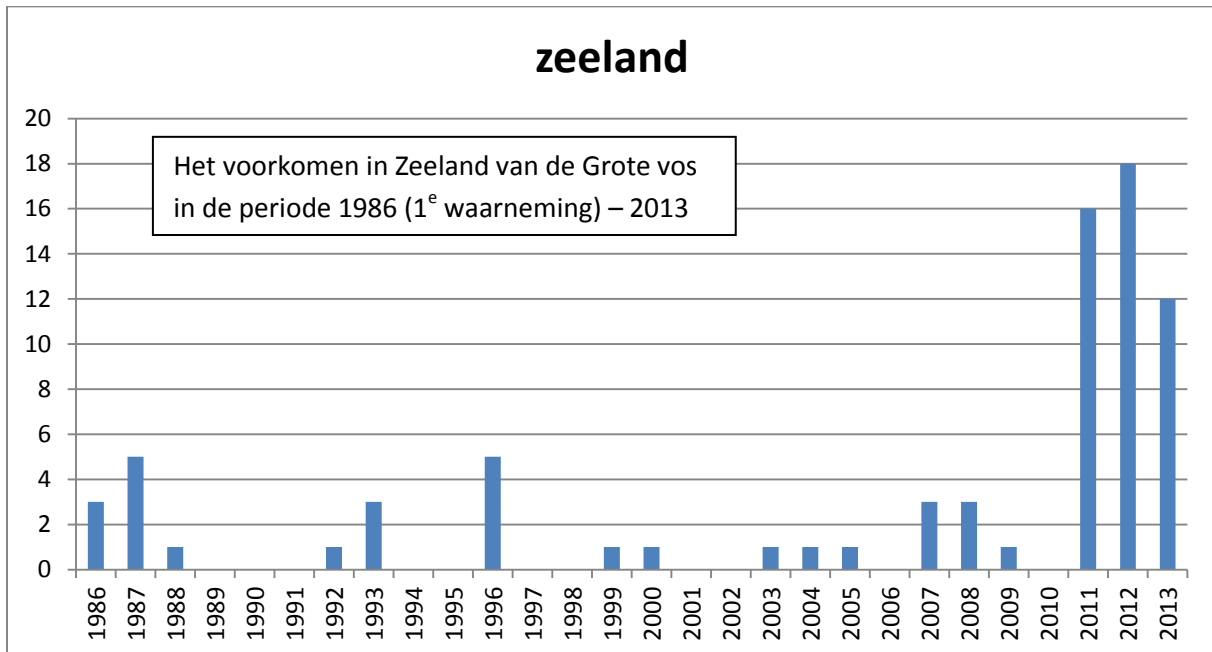
datum	plaats	km-hok	aantal	foto	waarnemer
voorjaar					
7-4-2013	Dishoek, klein vroom	025-389	1	+	J. Goedbloed
8-4-2013	Dishoek, klein vroom	025-389	1		T. Koppejan
13-4-2013	Dishoek, hotelterrein	025-388	1	+	J. Goedbloed
14-4-2013	Dishoek, klein vroom	025-389	1	+	J. Goedbloed, A. Belfroid, K. Mostert
15-4-2013	Dishoek, klein vroom	025-389	1		J. Goedbloed, M. Klootwijk
20-4-2013	Dishoek, klein vroom	025-389	1	+	J. Goedbloed
21-4-2013	Dishoek, klein vroom	025-389	1	+	J. Goedbloed
21-4-2013	Hulst, Koekoeksbloem	063-367	1		E. Bogaert
23-4-2013	Dishoek, Sardijngeullaan	025-389	1	+	J. Goedbloed
24-4-2013	Dishoek, dennenbos	025-389	1		J. Goedbloed
25-4-2013	Dishoek, klinkerweg	025-389	1		J. Goedbloed
30-4-2013	Dishoek, Sardijngeullaan	025-389	1	+	J. Goedbloed
3-5-2013	Biervliet	036-373	1		M. Knipping
4-5-2013	Groot-Valkenisse	024-390	1		D. Wassenaar
			14		
zomer					
9-7-2013	Haamstede, De Roterij	041-413	1		E. Sanders
14-7-2013	Dishoek, klein vroom	025-389	1		J. Goedbloed
28-7-2013	Middelburg, Pr Johan Frisostraat	032-392	1		G. Troost
6-8-2013	Aagtekerke, Kalfhoeksepad	024-397	1		C. Horst
			4		
totaal	Zeeland		18		
per regio:	Walcheren		16		
	- waarvan Dishoek/Valkenisse		13		
	Schouwen		1		
	Zeeuws-Vlaanderen		2		

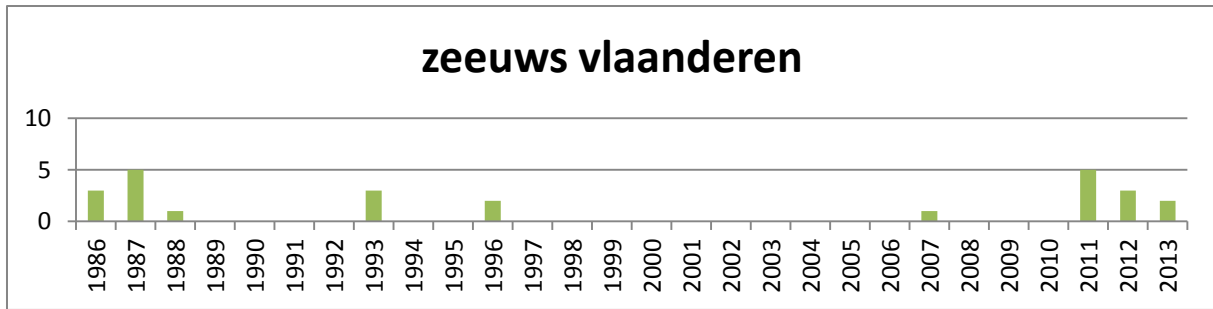
Op Vlindernet, de website van de Vlinderstichting staat onder het kopje Voorkomen: 'Een zeldzame standvlinder die met acuut uitsterven wordt bedreigd. De laatste jaren worden er gemiddeld ongeveer vijf exemplaren waargenomen, vermoedelijk zwervers uit het buitenland of vlinders van tijdelijke populaties.' Onze gegevens (zie onderstaande grafieken) geven duidelijk aan dat er ten minste sinds 2004 tussen Dishoek en Valkenisse een (kleine) populatie aanwezig is, waarschijnlijk regelmatig aangevuld en versterkt in invasiejaren, zoals in 2011. Daarbij moet opgemerkt worden dat er bij Dishoek pas sinds 2007 met meer aandacht gezocht wordt naar Grote vossen.

In Zeeuws-Vlaanderen zijn 6 waarnemingen uit de periode 1983 – 1997 uit het gebied IJzendijke – Terneuzen, mogelijk was hier toen een kleine populatie aanwezig, hoewel het ook zwervers uit België geweest kunnen zijn.

De overige waarnemingen betreffen waarschijnlijk allemaal zwervers.

Deze grafieken zijn gebaseerd op een aangevuld en zeer kritisch doorgelicht waarnemingenbestand, waarbij vooral aandacht is besteed aan dubbele waarnemingen.

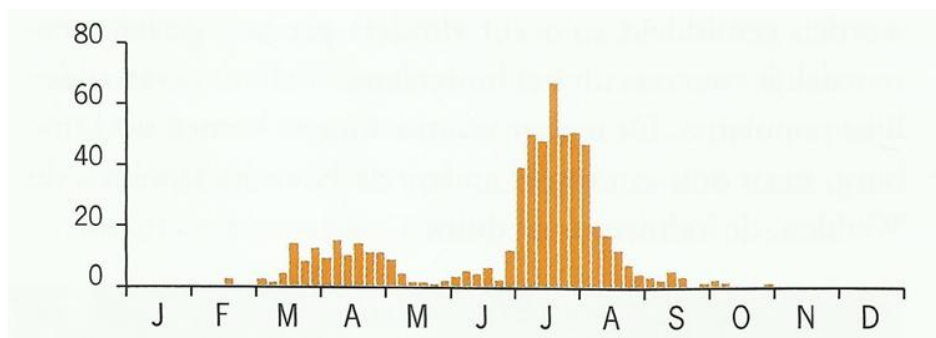

Generatiewisseling

Ter verduidelijking eerst even aandacht voor de generatiewisseling.

Dit is het vliegtijdendiagram zoals afgebeeld in 'De Nederlandse Vlinders':

Het lijkt er op dat er twee generaties zijn, te vergelijken met bijvoorbeeld het Bruin blauwtje. Maar elke generatie leeft van mei van het ene jaar tot mei van het volgende jaar. Het is maar net hoe je het bekijkt. Uitgaande van de generaties is er elk jaar maar één. Maar als je het per sé per kalenderjaar wilt bekijken, zijn het er twee, namelijk de eerste generatie bestaande uit 'oude' vlinders, die:

- uit de eitjes zijn gekomen die in het voorjaar van het voorgaande jaar zijn gelegd,
- in de zomer van het voorgaande jaar uit de pop zijn gekomen,
- als vlinder hebben overwinterd,
- en in het voorjaar van dit kalenderjaar paren en eitjes afzetten,

en een tweede 'nieuwe' generatie die:

- uit de eitjes zijn gekomen die in het voorjaar van dit kalenderjaar zijn gelegd,
- in de zomer van dit kalenderjaar uit de pop zijn gekomen,
- en als vlinder overwinteren,
- om in het volgende kalenderjaar te paren en eitjes af te zetten.

Kunt u het tot zover volgen?

Ik vind het makkelijker en duidelijker om het per generatie te bekijken, en deze aan te duiden met de betreffende jaren. In het kalenderjaar 2013 vloog in het voorjaar de generatie 2012/2013 en in de zomer de generatie 2013/2014. Per generatie bekeken kunnen we ook goed bepalen wat we weten en wat we nog willen weten.

Dit is een schema van de levenscyclus van de Grote vos, waarbij de dicht gekleurde blokken bij één generatie horen en de in kleur omlinjende blokken bij een vorige of volgende generatie:

	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	apr	mei
ei														
rups														
pop														
vlinder actief														
vlinder overwinterend														

Per stadium bekeken:

- Ei**

Eiafzet vindt plaats op de waardbomen. In de literatuur wordt als belangrijkste waardboom de Iep genoemd, bij voorkeur de Ruwe iep *Ulmus glabra*. Maar ook verschillende soorten wilg en populier (met name Ratelpopulier), Berk, Wilde kers en Peer. Uiteraard zijn eitjes niet te vinden, en er is dan ook niet naar gezocht.
- Rups**

Rupsen leven en overnachten in zeer opvallende gezamenlijke spinselnesten. Naarmate ze ouder worden vallen de groepen meer en meer uiteen. Bijna volgroeide rupsen leven solitair. In 2013 is enkele malen met de verrekijker gezocht naar dergelijke nesten in Iepen en Wilgen, zonder resultaat. We weten dus (nog) niet aan welke boomsoort de vossen de voorkeur geven. Er staan her en der verspreid Ratelpopulieren en verschillende soorten wilgen rond Dishoek, meest grote bomen. Als bekend wordt welke de voorkeur heeft, zouden jonge exemplaren aangeplant kunnen worden. In de Iepen woedt al jaren de iepziekte. Grote iepen zijn al lang geleden omgevallen en nu staan er alleen jongere bomen met een maximale stamdiameter van zo'n 20 cm, maar wel in behoorlijk groot aantal. Als de bomen ouder worden, en vaak al daarvoor, vallen ze ten prooi aan de iepziekte. Aanplant van iepziekeresistente Iepen zou een goede maatregel zijn, maar echt goed resistente Iepen schijnen niet te bestaan.
- Pop**

Rupsen zijn begin juni uitgegroeid en verlaten de boom om op enig afstand te verpoppen. Als je de rupsen niet kunt vinden, heeft het zeker geen zin om naar poppen te zoeken, en vooral niet als deze op dode blaadjes lijken.
- Vlinder actief in zomer**

Mijn indruk is dat uit de pop gekomen vlinders zich in enkele dagen volzuigen met nectar uit Braambloesem, en vervolgens soms al in juli in winterslaap gaan. Er lijkt meer dan voldoende voedsel aanwezig te zijn, dus maatregelen zijn niet nodig.
- Vlinder overwinterend**

Zowel in januari 2013 als in januari 2014 heb ik in een aantal bunkers gezocht naar overwinterende Grote vossen en er niet één gevonden. Waarschijnlijk geven ze de voorkeur aan houtstapels, boomholten en schuurtjes. In ieder geval lijken bij dit stadium extra inspanningen tot bescherming niet nodig te zijn. Bunkers zijn voor andere soorten goede overwinteringsplaatsen, en deze zijn al goed beschermd. Houtstapels en boomholten zijn voldoende aanwezig.

- **Vlinder actief in voorjaar: balts en paring**

De afgelopen jaren is waargenomen dat vlinders vaak stilzitten op de grond of op stammen van vrijstaande bomen. In de literatuur wordt gesuggereerd dat de op de grond rustende vlinders mannetjes zijn, en de op bomen rustende vlinders vrouwtjes, en dat de mannetjes langs komen vliegen en zich naast een vrouwtje zetten. Als een vrouwtje paringsbereid is, vliegt ze op, waarna het mannetje haar achterna gaat in wilde achtervolging. Inderdaad is dit eenmaal waargenomen, waarna beide vlinders om elkaar heen tuimelend over de boomtoppen verdwenen. Zo'n achtervolging kan enkele uren duren, waarna langdurig gepaard wordt. Parende vlinders zijn tot nu toe niet waargenomen.

Jammer genoeg zijn geen kenmerken bekend om man en vrouw te onderscheiden. Wel is er een grootteverschil: mannetje 68 - 72mm, vrouwtje 72 - 75mm.

Als bovenstaande veronderstelling juist is, kunnen als stimulerende maatregel vrijstaande bomen worden beschermd, en niet vrijstaande bomen vrijgemaakt door kap.

De vlinders zijn foeragerend aangetroffen op bloesem van Wilg, Es en Iep en op bloedende bomen. In 2013 zijn een aantal boomstammen besmeerd met een stroop, met o.a. ahornsiroop als ingrediënt. Hierop zijn geen Grote vossen waargenomen.

Het is de vraag of er van het hele vroege tot het late voorjaar altijd voldoende voedsel (in kwantiteit en kwaliteit) aanwezig is, mogelijk is op dit punt een bijdrage te leveren door aanplant van goede nectarbronnen.

Eindconclusie: we weten nog te weinig om maatregelen te kunnen voorstellen, en zullen daarom het onderzoek voortzetten, met als belangrijkste vraag: Leven de rupsen op Iep of Wilg?

Individuele herkenning

De verhouding in aantallen tussen de verschillende regio's is uiteraard wat scheef, doordat rond Dishoek verhoudingsgewijs veel meer naar Grote vossen wordt gezocht en gekeken. De vraag rees hoeveel individuen er nu feitelijk zijn gezien bij Dishoek. Het aantal waarnemingen van de generatie 2012/2013 bedroeg 11, namelijk op 11 juli 2012 en op 7, 13, 14, 15, 20, 21, 23, 24, 25 en 30 april 2013. Hierbij kon ik 8 keer een foto maken. Deze foto's heb ik zorgvuldig bestudeerd, waarbij ik kleine verschillen waarnam. Zo zijn er naast de bekende 4 vlekken in het middenveld van de voorvleugel soms kleine vage extra vlekken aanwezig. Ook beschadigingen aan de vleugel kunnen specifiek zijn. Zie hier enkele voorbeelden:

De 8 foto's bleken van 4 verschillende individuen te zijn:

Individu 1 – 11 juli 2012, 13 en 14 april 2013. Deze is dus gefotografeerd voor en na de winterslaap, met een tussenpoos van 9 maanden.

Individu 2 – 7 april 2013

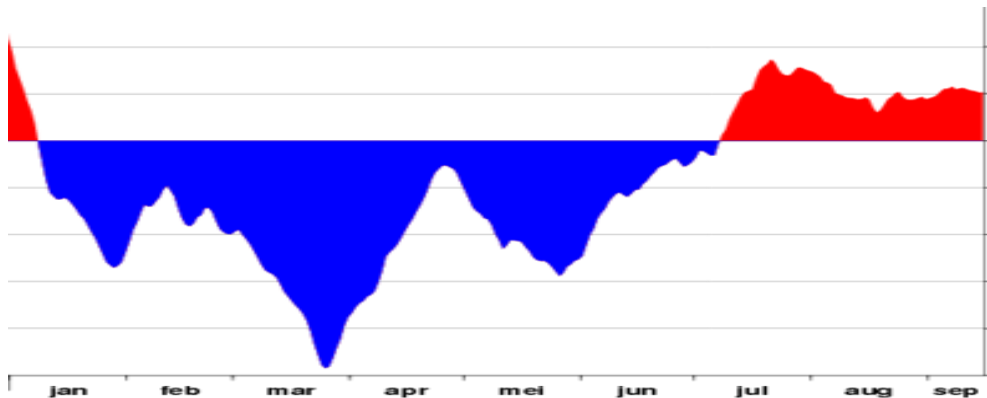
Individu 3 – 20, 21 en 23 april 2013

Individu 4 – 30 april 2013

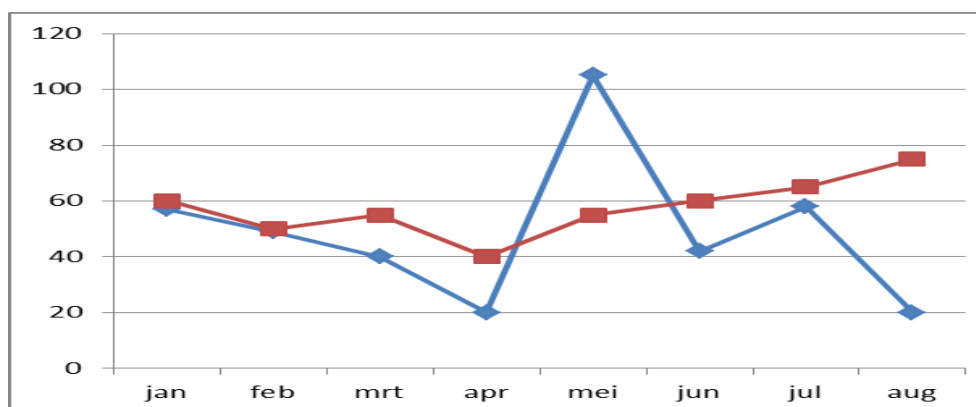
Hieruit blijkt wel dat interpretatie van de waarnemingsgegevens niet eenvoudig is, in ieder geval als het reeksen waarnemingen in het zelfde gebied betreft.

Het weer in het voorjaar van 2013 leek erg slecht te zijn voor de in april en mei opgroeiende rupsen:

- januari t/m juni 2013 waren veel kouder dan gemiddeld (gegevens van KNMI weerstation Vlissingen, afwijking van het langjarig gemiddelde):

- mei 2013 was veel natter dan gemiddeld (gegevens van KNMI weerstation Vlissingen, regenval in mm, rood - langjarig gemiddelde, blauw - 2013):

Toch zijn in 2013 vier vlinders van de 'zomergeneratie' gezien, waarvan echter maar één bij Dishoek. De verwachtingen voor het voorjaar van 2014 waren niet hoog, maar na 12 maart werden weer

Grote vossen waargenomen bij Dishoek. Daarbij werden al 5 individuen gefotografeerd, één meer dus dan in 2012/13.